

řízení a o výkonu rozhodčích nálezů (dále jen „zákon o rozhodčím řízení“) a na ustanovení § 106 odst. 1 o. s. ř. shodně se soudem prvního stupně uzavřel, že rozhodnutím rozhodce (rozhodčího soudu) o nedostatku pravomoci je soud vázán a je povinen, je-li u něho následně podána žaloba (s případným zachováním účinku podání žaloby u rozhodčího soudu), věc projednat. Soudní kontrola rozhodování rozhodců – pokračoval odvolací soud – spočívá pouze v rozhodování o zrušení rozhodčího nálezu. Ani v situaci, kdy strany uzavřou rozhodčí doložku a předloží svůj spor rozhodci, avšak rozhodce se odmítne věcí zabývat pro nedostatek pravomoci, není tímto rozhodnutím odepřeno právo na soudní či jinou právní ochranu (článek 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod), neboť se v takovém případě (strany) mohou domáhat svého práva u obecného soudu.

Proti rozsudku odvolacího soudu podali žalobci dovolání, odkazující co do jeho přípustnosti na ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. a spatřující zásadní právní význam rozhodnutí odvolacího soudu v posouzení otázky, zda „je dána pravomoc soudů zrušit i usnesení vydaná v rozhodčím řízení“ a je-li tomu tak, „jakou hmotněprávní normu by soudy měly aplikovat“.

Dovolatelé namítají, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci, tj. uplatňují dovolací důvod podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.

Zdůrazňují, že „soudně zrušitelná jsou veškerá usnesení vydaná v rozhodčím řízení, jejichž zrušení nelze dosáhnout v rozhodčím řízení, která zasahují do práv a povinností účastníků a u kterých právní předpisy neumožňují jiný postup účastníků“. Poukazují na průběh rozhodčího řízení s tím, že rozhodčí soud vydal „dvě usnesení o vybrání poplatku za řízení“, „usnesení o vedení řízení a usnesení o zastavení řízení“ a dále usnesení, jehož zrušení se domáhají v tomto řízení. Zpochybňují argumentaci rozhodčího soudu ústící v závěr o nearbitrovatelnosti sporu a nedostatek pravomoci rozhodčího soudu a doplňují, že rozhodčí soud vůbec nerozhodl o jednom ze žalobních petitů (rozuměj o požadavku na určení neplatnosti odstoupení od smlouvy o převodu akcií).

Dále akcentují, že jedním z důsledků usnesení, za který odpovídají oba žalovaní, je „finanční ztráta, kterou žalobci utrpěli ve výši 1 000 000 Kč“, kterou zaplatili rozhodčímu soudu „ve formě“ poplatku za rozhodčí řízení. Jsou toho názoru, že „v případech odepření práva, v případech úmyslně nesprávného výkladu právních předpisů, jakož i v případech dalších závažných vad vyskytnuvších se v rozhodčích řízeních, se lze domáhat zrušení všech procesních rozhodnutí vydaných v rozhodčím řízení. Opačný výklad by znamenal vzdání se právní ochrany dotčených subjektů a potvrzení nedotknutelnosti rozhodčího řízení a rozhodnutí v něm vydaných, a to prakticky bez ohledu na to, co v nich může být uvedeno.“ Tento výklad by znamenal, že procesní rozhodnutí rozhodčího soudu nejsou z hlediska zákonnosti přezkoumatelná vůbec, což odporuje nejen zásadám právního státu, ale i Listině základních práv a svobod a v neposlední řadě i zásadám Evropské úmluvy o lidských právech.

„Hmotněprávním“ důvodem, pro který se žalobci domáhají zrušení usnesení rozhodčího soudu, je porušení povinnosti žalovaných vyplývajících ze zákona, přičemž pasivní věcná legitimace žalovaných se „také“ opírá o výše uvedené „hmotněprávní“ důvody, protože to byli žalovaní, kteří porušili své povinnosti.

Dovolatelé požadují, aby Nejvyšší soud rozhodnutí soudů nižších stupňů zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Druhý žalovaný považuje dovolání za nedůvodné, přičemž opakuje procesní stanovisko, podle něhož soudní kontrola rozhodování rozhodců spočívá pouze v rozhodování o zrušení rozhodčího nálezu a podle kterého v řízení není pasivně věcně legitimován.

Vedlejší účastník na straně žalovaných navrhuje, aby Nejvyšší soud dovolání zamítl. Poukazuje na

nedostatek pasivní věcné legitimace žalovaných s tím, že „účastníkem řízení před soudem jako strana žalovaná musí být druhý účastník rozhodčího řízení, jinak by pro něj nemohlo být rozhodnutí soudu závazné a nemělo by tudíž význam ani pro rozhodčí řízení“, tj. že okruh účastníků řízení před soudem musí být shodný s okruhem účastníků rozhodčího řízení. Dále argumentuje ve prospěch závěru, podle něhož soudy nemohou přezkoumávat rozhodnutí, jímž rozhodčí soud vysloví nedostatek své pravomoci a rozhodčí řízení zastaví, a za odpovídající řádu rozhodčího soudu pro vnitrostátní spory i pravidlům o nákladech pro vnitrostátní spory považuje i výrok usnesení rozhodčího soudu, podle něhož žalobci „nesou zaplacený poplatek za rozhodčí řízení ve výši 1 000 000 Kč ze svého“.

N e j v y š š í s o u d d o v o l á n í z a m í t l .

Z o d ů v o d n ě n í :

Dovolání žalobců proti potvrzujícímu výroku rozsudku odvolacího soudu ve věci samé je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.; není však důvodné.

Nejvyšší soud se v první řadě zabýval řešením otázky, zda první žalovaný má způsobilost být účastníkem řízení.

Podle ustanovení § 19 o. s. ř. způsobilost být účastníkem řízení má ten, kdo má způsobilost mít práva a povinnosti; jinak jen ten, komu je zákon přiznává.

Podle ustanovení § 18 obč. zák. způsobilost mít práva a povinnosti mají i právnické osoby (odstavec 1). Právnickými osobami jsou (...) jiné subjekty, o kterých to stanoví zákon [odstavec 2 písm. d)].

Z výše citovaných ustanovení je zřejmé, že zákon může stanovit, že určitý subjekt je právnickou osobou, nejen tím, že jej za právnickou osobu prohlásí, nýbrž i tím, že danému subjektu – přestože jej za právnickou osobu výslovně neoznačuje – přizná vlastnosti, kterými se právnické osoby charakterizují; k těmto vlastnostem patří určení názvu a sídla, vlastní organizační struktura, vymezení orgánu, který je oprávněn právnickou osobu řídit a jednat jejím jménem (statutárního orgánu), a vlastní odpovědnost za majetkovou újmu způsobenou jinému. Způsobilostí být účastníkem řízení (tzv. procesní subjektivitou) se rozumí způsobilost být nositelem procesních práv a povinností, které zákon přiznává, popř. ukládá účastníkům. Jde o způsobilost být subjektem procesněprávního vztahu jakožto jeden ze základních předpokladů pro vznik procesněprávního vztahu v zahájeném občanském soudním řízení. Způsobilost být účastníkem řízení má zásadně ten, kdo má podle hmotného práva způsobilost mít práva a povinnosti. Procesní subjektivita tak splývá se subjektivitou hmotněprávní. Ten, komu zákon přiznává způsobilost být účastníkem řízení, má v občanském soudním řízení stejné právní postavení (stejná procesní práva a povinnosti) jako ten, kdo je způsobilým účastníkem řízení z titulu své právní subjektivity. Zákon může přiznat způsobilost být účastníkem řízení výslovně (tak, že určitému subjektu způsobilost být účastníkem řízení přímo přizná), nebo jen tak, že s ním (mlčky) zachází jako se způsobilým účastníkem řízení (k tomu srov. Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, str. 103 a násl.).

Podle ustanovení § 1 zákona č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky (dále jen „zákon“), účelem tohoto zákona je upravit vznik, postavení a působnost Hospodářské komory České republiky a Agrární komory České republiky (dále jen „komory“).

Podle ustanovení § 2 zákona k podpoře podnikatelských aktivit mimo zemědělství, potravinářství a lesnictví, k prosazování a ochraně zájmů a k zajištění potřeb svých členů se zřizuje Hospodářská

komora České republiky (dále jen „hospodářská komora“) (odstavec 1). K podpoře podnikatelských aktivit v zemědělství, potravinářství a lesnictví, k prosazování a ochraně zájmů k zajišťování potřeb svých členů se zřizuje Agrární komora České republiky (dále jen „agrární komora“) (odstavec 2). Komory jsou právními osobami a zapisují se do obchodního rejstříku (odstavec 4).

Podle ustanovení § 19 zákona při Hospodářské komoře České republiky působí jako stálý rozhodčí soud Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky jako nezávislý orgán pro rozhodování sporů nezávislymi rozhodci podle předpisů o rozhodčím řízení (odstavec 1). V čele stálého rozhodčího soudu (dále jen „rozhodčí soud“) je předsednictvo jmenované představenstvy obou komor na dobu tří let. Předseda rozhodčího soudu má právo účastnit se jednání představenstev obou komor. Předsednictvo rozhodčího soudu je způsobilé se usnášet, je-li přítomna nadpoloviční většina jeho členů; usnává se nadpoloviční většinou přítomných členů. Předsednictvo rozhodčího soudu se skládá z předsedy, místopředsedů a členů.

Předsednictvo volí předsedu a místopředsedy, kteří jednají jménem rozhodčího soudu (odstavec 2). Rozhodčí soud rozhoduje majetkové spory podle zvláštního zákona (odstavec 3). Způsob řízení a rozhodování, způsob jmenování rozhodců, jejich počet, organizační uspořádání rozhodčího soudu, sazebník odměn rozhodců, pravidla o nákladech řízení a další otázky související s činností rozhodčího soudu a jejím ekonomickým zajištěním upravuje Statut a Řád rozhodčího soudu (odstavec 4).

Podle ustanovení čl. VII odst. 1 věty první statutu Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky (dále jen „statut“) rozhodčí soud v souladu s ustanovením § 8 odst. 2 zákoníku práce (rozuměj zákona č. 65/1965 Sb., nyní srov. ustanovení § 7 odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb.) vystupuje v pracovněprávních vztazích svým jménem a má odpovědnost vyplývající z těchto vztahů.

Podle ustanovení čl. VIII statutu rozhodčí soud je ve své rozhodovací, organizační a ekonomické činnosti nezávislý (odstavec 1). Rozhodčí soud vede v souladu s obecně závaznými právními předpisy své účetnictví, a to v soustavě podvojného účetnictví. Rozhodčí soud je účetní jednotkou, jejímž hlavním předmětem činnosti není podnikání. Rozhodčí soud samostatně hospodaří a z finančních prostředků složených na účtech rozhodčího soudu hradí veškeré náklady spojené se svou činností. Roční účetní uzávěrku po ověření auditorem schvaluje předsednictvo. Rozhodčí soud zřizuje podle potřeby bankovní účty, k nimž mají dispoziční právo předseda rozhodčího soudu či pověření členové předsednictva, a tajemník, a to vždy oba dva společně (odstavec 2). Případné ztráty, vzniklé činností rozhodčího soudu, budou hrazeny z vlastních rezerv (odstavec 3 věta poslední). Rozhodčí soud je samostatným daňovým subjektem, který je registrován u místně příslušného správce daně. Daňové závazky vyplývající z činnosti rozhodčího soudu hradí rozhodčí soud v plné výši ze svých prostředků (odstavec 4).

Vycházejí z výše uvedené právní úpravy postavení rozhodčího soudu (rozhodčí soud je zřízen na základě zákona a má zákonem vymezenou působnost, na základě výslovného zákonného zmocnění je oprávněn vydat svůj statut a řády, jimiž určuje svou organizační strukturu a způsob jednání navenek, svůj majetek a odpovědnost ve vztahu ke třetím osobám) a ve shodě se závěry formulovanými Ústavním soudem (viz např. usnesení ze dne 15. 7. 2002, sp. zn. IV. ÚS 174/2002 a usnesení ze dne 28. 1. 2009, sp. zn. Pl ÚS 37/08), podle nichž je rozhodčí soud soukromou a nikoli veřejnou osobou, Nejvyšší soud uzavírá, že rozhodčí soud je právní osobou a má způsobilost být účastníkem řízení (shodně srov. také rozhodnutí předsedy Úřadu průmyslového vlastnictví ze dne 24. 8. 2006, sp. zn. O-420037).

Dále Nejvyšší soud, jsa přitom vázán uplatněnými dovolacími důvody (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), přezkoumal správnost právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení strany si mohou dohodnout, že o majetkových sporech mezi nimi, s výjimkou sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a sporů vyvolaných prováděním konkursu nebo vyrovnání, k jejichž projednání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc soudu, má rozhodovat jeden nebo více rozhodců anebo stálý rozhodčí soud (rozhodčí smlouva).

Podle ustanovení § 13 zákona o rozhodčím řízení stálé rozhodčí soudy mohou být zřízeny pouze na základě zákona (odstavec 1). Stálé rozhodčí soudy mohou vydávat své statuty a řády, které musí být i uveřejněny v Obchodním věstníku; tyto statuty a řády mohou určit způsoby jmenování rozhodců, jejich počet a mohou výběr rozhodců vázat na seznam vedený u stálého rozhodčího soudu.

Statuty a řády mohou též určit způsob řízení a rozhodování i jiné otázky související s činností stálého rozhodčího soudu a rozhodců včetně pravidel o nákladech řízení a odměňování rozhodců (odstavec 2). Jestliže se strany dohodly na příslušnosti konkrétního stálého rozhodčího soudu a neujednaly v rozhodčí smlouvě jinak, platí, že se podrobily předpisům uvedeným v odstavci 2, platným v době zahájení řízení před stálým rozhodčím soudem (odstavec 3).

Podle ustanovení § 15 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení rozhodci jsou oprávněni rozhodovat o své pravomoci. Dospějí-li k závěru, že jejich pravomoc k rozhodnutí není dána, rozhodnou o tom usnesením.

Podle ustanovení § 16 zákona o rozhodčím řízení, uplatní-li strana svůj nárok před rozhodci v promlčecí nebo prekluzivní lhůtě a rozhodnou-li rozhodci, že není dána jejich pravomoc, nebo došlo-li ke zrušení rozhodčího nálezu a podá-li strana znovu u soudu nebo u jiného příslušného orgánu žalobu nebo návrh na pokračování v řízení do 30 dnů ode dne, kdy jí bylo doručeno rozhodnutí o nedostatku pravomoci nebo o zrušení rozhodčího nálezu, zůstávají účinky podané žaloby zachovány.

Podle ustanovení § 31 zákona o rozhodčím řízení soud na návrh kterékoliv strany zruší rozhodčí nález, jestliže

- a) byl vydán ve věci, o níž nelze uzavřít platnou rozhodčí smlouvu,
- b) rozhodčí smlouva je z jiných důvodů neplatná, nebo byla zrušena, anebo se na dohodnutou věc nevztahuje,
- c) ve věci se zúčastnil rozhodce, který nebyl ani podle rozhodčí smlouvy, ani jinak povolán k rozhodování, nebo neměl způsobilost být rozhodcem,
- d) rozhodčí nález nebyl usnesen většinou rozhodců,
- e) straně nebyla poskytnuta možnost věc před rozhodci projednat,
- f) rozhodčí nález odsuzuje stranu k plnění, které nebylo oprávněným žádáno, nebo k plnění podle tuzemského práva nemožnému či nedovolenému,
- g) se zjistí, že jsou dány důvody, pro které lze v občanském soudním řízení žádat o obnovu řízení.

Podle ustanovení § 1 odst. 1 Řádu rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a

Agrární komoře České republiky pro vnitrostátní spory (dále jen „řád rozhodčího soudu“) rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky je stálý rozhodčí soud, který působí při Hospodářské komoře České republiky jako nezávislý orgán pro rozhodování majetkových sporů nezávislymi rozhodci podle předpisů o rozhodčím řízení (zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů).

Podle ustanovení § 23 řádu rozhodčího soudu o pravomoci (příslušnosti) rozhodčího soudu rozhodují rozhodci (§ 3 odst. 3). Před svým rozhodnutím si mohou vyžádat stanovisko předsednictva.

Za tím účelem mu předloží spis se stručnou zprávou (odstavec 1). Rozhodci zastaví řízení usnesením, dojdou-li k názoru, že není dána pravomoc (příslušnost) rozhodčího soudu k projednání a rozhodnutí věci. Rovněž usnesením zamítnou námitku nepřislušnosti, jestliže dojdou k závěru, že rozhodčí soud je příslušným (odstavec 2).

Podle ustanovení § 33 řádu rozhodčího soudu rozhodčí řízení se končí vydáním rozhodčího nálezu nebo vydáním usnesení o zastavení řízení.

Podle ustanovení § 34 odst. 1 řádu rozhodčího soudu poté, co rozhodčí senát usoudí, že všechny okolnosti spojené se sporem jsou u soudu dostatečně vyjasněny, vydá usnesení, že projednávání sporu je skončeno, a přistoupí k vydání rozhodčího nálezu. Rozhodčí nález se vydává v případech, kdy se rozhoduje ve věci samé anebo ukládá povinnost nahradit náklady řízení, včetně případů, kdy se vydává nález na základě žádosti stran, aby rozhodčí nález byl vydán podle smíru jimi uzavřeného, a případů, kdy z projevů strany vyplývá, že netrvá na žalobním nároku, aniž výslovně vzala žalobu zpět.

Podle ustanovení § 40 řádu rozhodčího soudu, jestliže se ve sporu nevydává rozhodčí nález (§ 34), skončí se řízení vydáním usnesení (odstavec 1). Usnesení o zastavení řízení se vydává zejména:

- a) v případě, kdy žaloba byla vzata zpět žalobcem;
- b) v případě, kdy strany uzavřely smír potvrzený rozhodčím senátem bez vydání nálezu ve smyslu ustanovení § 34 odst. 1;
- c) v případě rozhodování o pravomoci (příslušnosti) rozhodčího soudu dle § 23, není-li pravomoc (příslušnost) rozhodčího soudu dána;
- d) v případě nezaplacení poplatku za rozhodčí řízení dle pravidel o nákladech rozhodčího řízení (§ 41) [odstavec 2].

Podle ustanovení § 106 odst. 1 o. s. ř. jakmile soud k námitce žalovaného uplatněné nejpozději při prvním jeho úkonu ve věci samé zjistí, že věc má být podle smlouvy účastníků projednána v řízení před rozhodci, nemůže věc dále projednávat a řízení zastaví; věc však projedná, jestliže účastníci prohlásí, že na smlouvě netrvají. Soud projedná věc i tehdy, jestliže zjistí, že věc nemůže být podle práva České republiky podrobena rozhodčí smlouvě, nebo že rozhodčí smlouva je neplatná, popřípadě že vůbec neexistuje nebo že její projednání v řízení před rozhodci přesahuje rámec pravomoci přiznané jim smlouvou, anebo že rozhodčí soud odmítl se věcí zabývat.

S právním závěrem soudů nižších stupňů, podle něhož soud není oprávněn přezkoumávat rozhodnutí (usnesení), jímž rozhodčí soud vyslovil nedostatek své pravomoci (a řízení zastavil), se Nejvyšší soud ztotožňuje, když je v souladu s ustanoveními § 31 zákona o rozhodčím řízení a § 34 odst. 1 řádu rozhodčího soudu. Plně odpovídá i závěrům právní teorie (srov. opět Drápal, L., Bureš, J., a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 715, jakož i Pohl, Tomáš, K problematice přezkoumání rozhodčích nálezů soudem, Právní fórum, č. 4, ročník

2008, strana 158).

Rozhodne-li rozhodčí soud ve smyslu ustanovení § 15 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení, že není dána jeho pravomoc, je takovým rozhodnutím soud vázán potud, že je povinen věc projednat; usnesení rozhodčího soudu o nedostatku pravomoci k projednání věci tak soudně přezkoumatelné není. Z týchž důvodů nelze hovořit ani o odepření spravedlnosti ve vztahu k žalobcům, když rozhodnutím rozhodčího soudu o nedostatku jeho pravomoci jim nebrání podat žalobu nebo návrh na pokračování v řízení u soudu.

Navíc v poměrech projednávané věci nelze přehlédnout, že ačkoliv se žalobci domáhají zrušení usnesení, jímž rozhodčí soud rozhodl o nedostatku své pravomoci, žalobu nepodali proti subjektům žalovaným v rozhodčím řízení, nýbrž proti rozhodčímu soudu a rozhodci, který napadené rozhodnutí vydal. Přitom není pochyb o tom, že žádný ze žalovaných nebyl účastníkem rozhodčího řízení, ani právního vztahu, který byl předmětem rozhodčího řízení (k tomu srov. např. Bělohávek, A.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 233).

Závěr, podle něhož soudnímu přezkumu (ve smyslu možnosti podat žalobu o zrušení rozhodnutí rozhodčího soudu) podléhá jen rozhodnutí rozhodčího soudu, které má povahu rozhodčího nálezu (§ 31 zákona o rozhodčím řízení a § 33 a § 34 odst. 1 řádu rozhodčího soudu), se plně uplatní i pro žalobci napadený výrok rozhodnutí rozhodčího soudu, podle něhož žalobci „nesou zaplacený poplatek za rozhodčí řízení ve výši 1 000 000 Kč ze svého“.

Jelikož se dovolatelům správnost rozhodnutí odvolacího soudu zpochybnit nepodařilo, přičemž Nejvyšší soud s ohledem na vymezení předmětu sporu a jeho účastníků neshledal ani jiné vady (počítaje v to i vady, týkající se příslušnosti soudu), k jejichž existenci u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti, dovolání žalobců podle ustanovení § 243b odst. 2 o. s. ř. zamítl.